

ВАРЛАМ ШАЛАМОВ

ИВАН БОГДАНОВ

Превод от руски: Татяна Ваксберг, 2010

chitanka.info

Иван Богданов, съименник на началника на района на Черното езеро, беше рус сивоок красавец с атлетично телосложение. Богданов беше осъден по член сто и девет — за служебно престъпление — на десет години, но добре се оправяше в ситуацията и разбираше за какво става дума в онези времена, когато сталинската коса сечеше главите. Богданов разбираше, че само чиста случайност го е опазила от смъртоносното клеймо на член петдесет и осем.

В нашето въглищно разузнаване Богданов работеше като счетоводител, нарочно счетоводител от затворниците, по когото можеш да крещиш, на когото можеш да заповядаш да закърпи, да изкърпи лошите разходни отчети, от които се хранеше семейството на първия началник на района Парамонов и неговото най-близко обкръжение, попаднало под златния дъжд на привилегиите, концентратите, полярните дажби и т.н.

Задачата на Богданов, както и на неговия съименник, началника на района, бившия следовател от тридесет и седма година — изчерпателно писах за него в очерка си „Богданов“ — беше не да разкрие злоупотребите, а обратното, да закърпи всички дупки и да ги докара до достатъчно праведен вид.

През 1939 година, когато започваше разузнаването, в района имаше само петима затворници (включително и аз — инвалид след бурите в златните забои от 1938 година) и, разбира се, тук нищо не можеше да се изстиска от труда на затворниците.

Традицията — тази многовековна лагерна традиция, започната още от времето на Овидий Назон, който, както е известно, е бил началник на Гулаг в древния Рим — твърди, че всякакви дупки могат да се закърпят с безплатен, принудителен, незаплащан затворнически труд, който според трудовите изчисления на Маркс представлява основна ценност на продукта. Този път не можеше да се възползваме от труда на робите, ние бяхме прекалено малко за каквито и да било сериозни икономически надежди.

Възможно беше да се използва само труда на полуроби — на волнонаемни, на бивши затворници, а те бяха повече от четиридесет человека, на които Парамонов беше обещал, че след една година ще отидат на континента „с бомбета“. Парамонов е бивш началник на мини „Малдяк“, в които беше прекарал своите две или три колимски седмици генерал Горбатов, преди да успее да „издрата“ и да влезе в

редиците на „пътниците“. Парамонов имаше голям опит в „откриването“ на полярни предприятия и добре се оправяше в тях. В резултат Парамонов не отиде на съд за произвол, какъвто беше случаят в „Малдяк“, тъй като никакъв произвол нямаше, а имаше ръка на съдбата, размахваща косата на смъртта и унищожаваща волнонаемните, а най-вече арестуваните по член КРТД^[1].

Парамонов се оправда, тъй като „Малдяк“, където през тридесет и осма умираха по тридесет човека на ден, съвсем не беше най-лошото място в Колима.

Парамонов и неговият заместник по стопанската част Хохлушкин добре разбираха, че трябва да се действа бързо, докато в района няма ревизии, нито пък отговорно и квалифицирано счетоводство.

Това е кражба — а такова нещо, като хранителен концентрат, като консерви, чай, вино, захар, превръща в милионер всеки началник, който се е докоснал до царството на съвременния колимски Мидас — всичко това Парамонов го разбираше много ясно.

Разбираше също, че е обкръжен с тропачи, че всяка негова стъпка ще бъде изучена. Но, както гласи една апашка поговорка, нахалството е втори късмет, а Парамонов познаваше апашкия жargon.

Накратко, след неговото много хуманно управление, което сякаш установяваше равновесие след произвола на миналата година, тоест на трийсет и осма година, когато Парамонов беше в „Малдяк“, се оказа, че има огромна липса на мидасовски ценности — ама съвсем, съвсем мидасовски.

Парамонов намери възможности да се откупи, да отрупа с подаръци следователите си. Не го арестуваха, а само го отстраниха от работа. За възстановяването на реда се явиха двама Богданови — началник и счетоводител. Редът беше въведен, но за всички разходи на началниците се наложи да плащат точно онези четиридесет волнонаемни, които нищо не бяха получавали (както и ние) — те получаваха десет пъти по-малко от това, което им се полагаше. С фалшиви актове Богданови успяха да закърпят зейналата пред очите на Магадан дупка.

Точно тази задача беше поставена пред Иван Богданов. По образование той беше със завършено средно училище и с изкарани курсове за счетоводител.

Богданов беше съселянин на Твардовски и ни разказваше доста подробности от истинската му биография, но тогава съдбата на Твардовски слабо ни вълнуваше — имаше и по-сериозни проблеми...

Спrijателихме се с Иван Богданов и макар че по инструкция битовият трябва да се извисява над лагерника, какъвто бях аз — по време на миниатюрната ни командировка Богданов действаше по съвсем друг начин.

Иван Богданов обичаше да се шегува, да слуша истории, лично той да разкаже нещо — тъкмо от един негов разказ влезе в живота ми класическата история за панталоните на младоженеца. Историята се разказваше от първо лице и смисълът ѝ беше в това, че младоженката поръчала нови панталони за младоженеца Иван за деня на сватбата. Женихът бил по-беден, семейството на годеницата — по-богато и това беше постъпка напълно в духа на времето.

При мен също при първия ми брак по настояване на годеницата ми бяха изтеглени всички пари от книжката и бяха поръчани черни панталони от най-добро качество при най-добрая шивач на Москва. Е, вярно, че моите панталони не преживяха същите превъплъщения, като панталоните на Иван Богданов. Но психологическата истина, достоверността на документа бяха в Богдановия епизод с панталоните.

Сюжетът на панталоните на Богданов е в това, че преди сватбата годеницата му поръчала костюм. И костюмът бил ушит едно денонощие преди сватбата, но панталоните били с около десет сантиметра по-дълги. Решили, че на следващия ден ще ги откарат на шивача. Но майсторът живеел на десетки километри, а денят на сватбата бил нарасчен, гостите били поканени, питките — изпечени. Сватбата се проваляла заради едни панталони. Самият Богданов бил съгласен и със старите дрехи да се яви на сватбата, но годеницата не щяла и да чуе. Така в спорове и упреци годениците се разотишли по къщите.

А през нощта станало следното. Жената решила собственоръчно да поправи грешката на шивача, отрязала десет сантиметра от панталоните на бъдещия си мъж и с радост на душата легнала да спи, като заспала със здравия сън на една всеотдайна жена.

В това време се събудила тъщата, за която проблемът имал същото решение. Тъщата станала, въоръжила се с креда и със

сантиметър, отрязала още десет сантиметра, здраво минала с ютия по новия ръб и заспала със здравия сън на една всеотдайна тъща.

Катастрофата била установена от самия младоженец, чиито панталони били съкратени с двайсет сантиметра и били безнадеждно развалени. Наложило се да се отпразнува сватбата със старите панталони, което, въщност, и без това бил предлагал младоженецът.

После прочетох целия този разказ — или беше на Зошченко, или на Аверченко, или на някакъв московски Декамерон. Но за първи път този сюжет възникна в мята живот именно в бараките на Черното езеро във въглищното разузнаване на Далугол.

При нас се беше освободило място за нощен пазач — много важен проблем, възможност за блажено съществуване за дълго време.

Пазачът беше волнонаемен, от свободните, а сега това беше място за завиждане.

— Че ти защо не го поискаш това място? — попита ме Иван скоро след тези важни събития.

— На мен няма да ми дадат такова място — казах аз, като си спомних трийсет и седма и трийсет и осма година, когато в мина „Партизан“ се обърнах към началника по КВЧ, волнонаемния Шаров, с молба да ми се даде някакво заплащане по писателска линия.

— Ти при нас даже етикетчета на консерви няма да надписваш! — радостно възвести началникът по КВЧ и нагледно ми припомни беседата с другаря Йожкин във Вологодското РОНО^[2] от 1924 година.

Началникът на КВЧ Шаров беше арестуван и разстрелян по берзинското дело два месеца след този разговор, но аз не си въобразявам, че съм някакъв дух от „Хиляда и една нощ“, макар че всичко, което съм видял, превишиава въображението на персийците, пък и това на всички останали народи.

— На мене няма да ми дадат такава работа.

— Защо?

— Аз съм с КРТД.

— Десетки мои познати в Магадан, които също са с КРТД, са получавали такава работа.

— Е, тогава, значи, действа отнемането на правото на кореспонденция.

— А какво е това?

Обясних на Иван, че във всяко лично досие на изпратения в Колима е вмъкнат формуляр с печатарски шрифт и с празно място за името и останалите опознавателни данни: 1) да се лиши от право на кореспонденция; 2) да се използва изключително за тежка физическа работа. Ето този втори пункт беше основният, на неговия фон правото на кореспонденция беше дреболия, въздух под налягане. Нататък вървяха указания: да не се разрешава използването на апаратура за свръзка — очевидна тавтология, ако говорим за правото на кореспонденция на хора, поставени в особени режимни условия.

И последният пункт — всеки началник на лагерно подразделение трябва да осведомява за поведението на горепосочения не по-рядко от веднъж на тримесечие.

— Само че аз не съм виждал такъв формуляр. Нали съм ти гледал досието, аз сега по съвместителство съм и завеждащ учебната част.

После мина ден, не повече. Работех в забоя, на изкопите на склона на планината, покрай ручея, на Черното езеро. Палех огън против комарите и много-много не се стараех да изпълнявам нормата.

Храстите се разтвориха и към моя изкоп се приближи Иван Богданов, седна, запали цигара, взе да си рови в джобовете.

— Да не е това?

В ръцете му беше един от двата екземпляра на прословутото лишаване от „правото на кореспонденция“, изскубната от личното досие.

— Разбира се — замислено каза Иван Богданов — личното досие се съставя в два екземпляра: единият се пази в централната картотека на УРО, а втория пътешества по всички ОЛП-та и техните кътчета заедно със затворника. Но все пак нито един местен началник няма да пита в Магадан дали в твоето досие има хартийка за лишаване от правото на кореспонденция.

Богданов пак ми показа хартийката и я изгори в пламъците на моя малък огън.

— А сега да подадеш молба за пазач.

Но за пазач не ме взеха, а дадоха тази длъжност на Гордеев, есперантист с двайсет годишна присъда по член петдесет и осем, но тропач.

След известно време Богданов — началникът на района, а не счетоводителят — беше свален заради пиянство и мястото му зае инженер Виктор Плуталов, който за първи път организира делово, по един инженерен, строителен начин, работата в нашето въглищно разузнаване.

Ако управлението на Парамонов беше белязано с присвоявания, а управлението на Богданов — с преследване на враговете на народа и непробудно пиянство, то Плуталов за първи път показва какво значи работен фронт — не какво е донос, а именно работен фронт — количеството кубически метри, които всеки може да изкопае, ако работи и в ненормалните колимски условия. Ние познавахме само унизителния безперспективен труд, многочасовия, безсмисления.

Впрочем, ние навярно грешахме. В нашия подчинен принудителен труд от слънце до слънце — а този, който познава навиците на полярното слънце, знае какво значи това — беше скрит някакъв възвишен смисъл, имаше държавен смисъл именно в безсмислеността на труда.

Плуталов се опита да ни покаже другата страна на собствената ни работа. Плуталов беше нов — току-що беше пристигнал от континента.

Любимата му поговорка беше: „Аз нали не съм служител на НКВД“.

За съжаление нашето разузнаване не намери въглища и участъкът ни беше закрит. Част от хората бяха изпратени в Хета (където тогава дневалничеше Анатолий Гидаш) — Хета е на седем километра от нас — а друга част беше пратена в Аркагала, в шахтата на Аркагалинския въглищен район. И аз заминах за Аркагала и вече след година, когато бях грипозен в бараката и се страхувах да поискам освобождаване от Сергей Михайлович Лунин, покровител само на апашите и на онези, към които началството е благосклонно, аз се превъзмогвах, отивах в шахтата, изкарвах грипа на крак.

И ето че тук, в грипозното бълнуване в аркагалинската барака ужасно ми се дояде лук, какъвто не бях опитвал от Москва, и макар никога да не съм бил любител на лучената диета — неизвестно по какви причини сънувах този сън със страстната жажда да захапя глава лук. Лекомислен сън за един колимчанин. Така си и помислих на

събуждане. Но се събудих не от звънтенето на релсата, а както често се случваше, един час преди развода.

Устата ми беше пълна със слонка, призоваваща лука. Помислих си, че ако се случи чудо — да ми се яви глава лук, значи ще оздравея.

Станах. По дълбината на цялата барака, както навсякъде, имахме дълга маса с две пейки от двете ѝ страни.

С гръб към мен, облечен с куртка и кожух, седеше някакъв човек, който се обърна с лице към мен. Това беше Иван Богданов.

Здрависахме се.

— Е, поне един чай да пийнем за срещата, а хляб всеки си има собствен — казах аз и отидох за канче. Иван извади своето канче, хляба си. Пристъпихме към чая.

— Черното езеро го закриха, даже няма пазач. Всички заминаха, всички. Аз като счетоводител се озовах в най-последната група и ето ме тук. Мислех, че сте по-добре с продуктите. Защо ли се надявах, можех да взема консерви. Сега в скатката имам само няколко глави лук на дъното — нямаше къде да ги дена и ги пъхнах в скатката.

Аз пребледнях.

— Лук?

— Ами да, стар лук. Ти да не превъртя?

— Давай го тута!

Иван Богданов преобърна наопаки торбата. Около пет глави лук затропаха по масата.

— Имах и повече, но ги раздадох по пътя.

— Няма значение колко са. Лук! Лук!

— Какво става, да нямате скорбут?

— Не е скорбут, после ще ти разкажа. След чая. — Разказах на Богданов цялата си история.

После Иван Богданов работеше по специалността си в счетоводството на лагера и посрещна войната в Аркагала. Аркагала беше управлението на района — срещите на битовия с подопечния му трябваше да се преустановят. Но понякога се срещахме и си разказвахме по нещо един на друг.

През четиридесет и първа година над главата ми изтрещя първата гръмотевица под формата на опит да ми пришият фалшиво дело за авария в шахтата. Опитът се провали заради неочеквания инат на човека, с когото работехме в tandem и който всъщност беше

предизвикал аварията, черноморския моряк Чудаков. Когато Чудаков излежа трите си месеца в изолатора, излезе на свобода, тоест в зоната, и се видяхме с него, той ми разказа подробности от своето следствие. Аз пък разказах за всичко това на Богданов — не че го молех за съвет, никой в Колима не само че няма нужда от съвети, но и няма право на съвети, способни да натежат на психиката на този, от когото се иска съветът, и да предизвикат неочекван взрив в резултат на обратното желание. В най-добрая случай търсеният за съвет не отговаряше, не обръщаше внимание, не помагаше.

Богданов се заинтересува от моя проблем.

— Аз ще разбера! От тях ще го разбера — каза той, като посочи хоризонта с изразителен жест, в посока на конната база, където се беше свила къщичката на следователя. — Аз ще разбера. Нали съм работил при тях. Аз съм тропач. От мене няма да крият.

Но Иван не успя да си изпълни обещанието. Мен вече ме бяха пратили в спецзона в Джелгала.

---

[1] „Контрареволюционна троцкистка дейност“. — Б.пр. ↑

[2] РОНО — Районен отдел за народно образование. — Б.ред. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.